

SUOČAVANJE POMORACA S RATNIM PRIJETNJAMA TIJEKOM EVAKUACIJE IZBJEGLICA I MISIJE HUMANITARNE POMOĆI Terenska ratna studija

UDK 3.057 : 629.123.3 : 361.93

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Ova studija procjenjuje načine na koje su se posade četiriju brodova misije humanitarne pomoći hvatale u koštac sa zahtjevima prijetećih ratnih događaja tijekom opsade grada. Ona osvjetljava ulogu pomoraca u razvoju tih kritičnih ratnih zbivanja. Zasniva se na podacima prikupljenim na terenu u uvjetima ratnog stanja i prva je takve vrste u Hrvatskoj.

UVOD

Teški položaj posada uključenih u evakuaciju izbjeglica i u konvoje humanitarne pomoći podcijenjen je u ovom ratu. Moralno značenje i doprinos koji daju često se prihvaća kao gotov, uobičajeni čin. Problemi s kojima se suočavaju, kao što je sprečavanje nasilja nad njima, njihova zaštita od nasilja (njihova sigurnost) ili granice njihove izdržljivosti i prilagodbe, ostaju uglavnom neriješeni.

Tijekom ovog rata često je cijelo stanovništvo fizičkog područja, grada ili mjesta trebalo iseljavati. Budući da se stanovništvo područja povećavalo dolaskom izbjeglica, trebalo je nekako pružiti humanitarnu pomoć ljudima u ratnom obruču da bi im se spasili životi. Međutim, dopremanje takve pomoći ljudima i njihova evakuacija iz opasnog ratnog obruča bili su pothvat prepun opasnosti. Posade misija humanitarne pomoći prolazile su mučan put bilo kopnom, bilo morem. Suočavajući se s brojnim opasnostima iznenadnih artiljerijskih napada, prijetećih kontrolnih točaka, postav-

ljenih mina i zasjeda, humanitarni konvoji pomoći na kopnu postali su Ho-Chi-Minh staze Europe, a oni na moru "linije života".

Redovito članovi posada u pružanju humanitarne pomoći prošli su kroz krajnje opasne događaje. Za početak, bili su nenaoružani i ranjivi bez prava na oružje. Njihovo uključivanje bilo je ograničeno na humanitarnu pomoć. Održavajući svoju nepristranu racionalnost, često su bili izloženi povećanim nezadovoljstvima sa svih strana. Uхваćeni u močvaru rata, članovi su posada katkad uzimani kao taoci, postajući time zalog u okrutnom ratu. Iako su morali funkcionirati u iscrpljujućim uvjetima nasilja u produženom vremenskom razdoblju, nisu mogli dopustiti sebi luksuz pauze, već su morali nastaviti funkcionirati sve dok njihova misija bude dovršena.

Takva situacija formirala je specifične krajnosti u kojima se moralo izvanredno napretnuti da bi se održala samokontrola i da bi se adekvatno funkciniralo.

Sa znanstvenog stajališta takve prilike odgovaraju jedinstvenom stanju kojemu nema sličnog u civilnom životu. Zato se nametnula potreba proučiti koliko su ti ratni susreti utjecali na ljude oštećujući njihovo psihičko zdravlje, te dalje, osvjetliti njihovu ulogu u ratu i time njihov doprinos uvjetima mira.

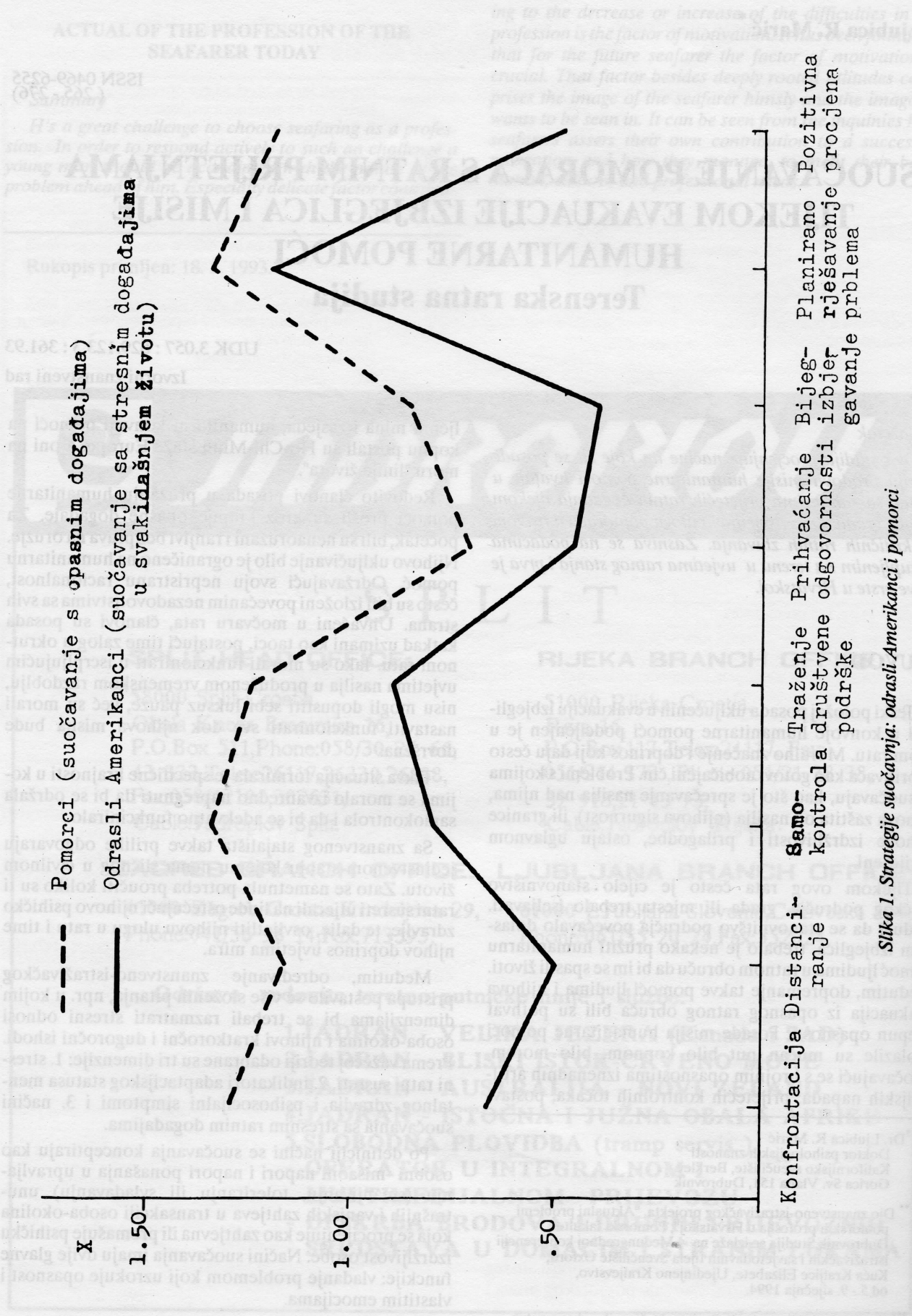
Međutim, određivanje znanstveno-istraživačkog pristupa postavilo se više složenih pitanja, npr. u kojim dimenzijama bi se trebali razmatrati stresni odnosi osoba-okolina i njihovi kratkoročni i dugoročni ishodi. Prema važećoj teoriji odabrane su tri dimenzije: 1. stresni ratni susreti, 2. indikatori adaptacijskog statusa mentalnog zdravlja i psihosocijalni simptomi i 3. načini suočavanja sa stresnim ratnim događajima.

Po definiciji načini se suočavanja konceptiraju kao osobni misaoni naponi i naponi ponašanja u upravljanju (smanjivanju, toleriranju ili svladavanju) unutrašnjih i vanjskih zahtjeva u transakciji osoba-okolina koja se procjenjuje kao zahtjevna ili premašuje psihičku izdržljivost osobe. Načini suočavanja imaju dvije glavne funkcije: vladanje problemom koji uzrokuje opasnost i vlastitim emocijama.

*Dr. Ljubica R. Marić
Doktor psihologijskih znanosti
Kalifornijsko sveučilište, Berkley
Gorica Sv. Vlaha 151, Dubrovnik

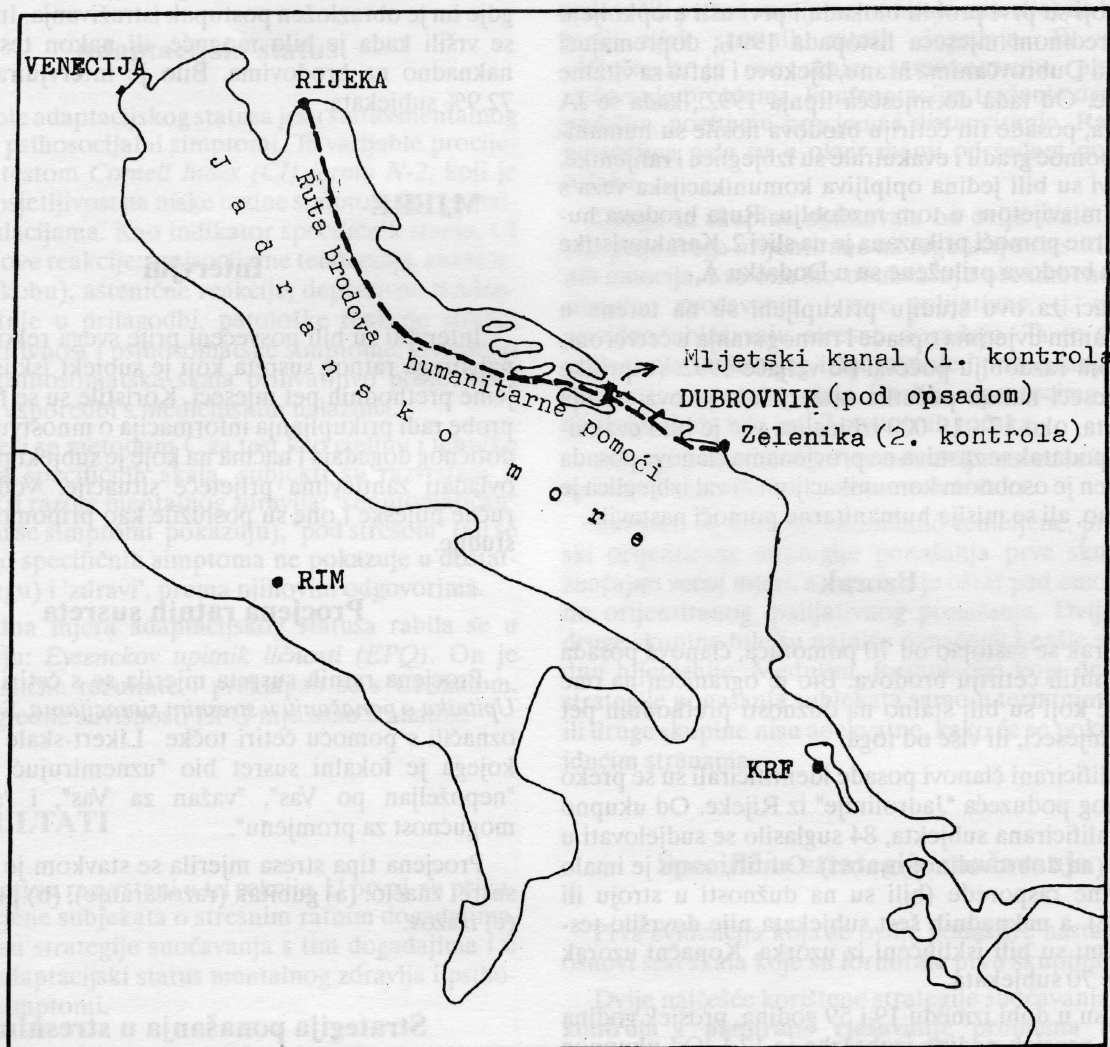
** Dio znanstveno-istraživačkog projekta, "Aktualni problemi pomorskih profesija u Hrvatskoj", Pomorski fakultet Dubrovnik, Studija se izlaže na 4. Međunarodnoj konferenciji istraživačkih i savjetodavnih tijela Sveučilište Oxford, Kuća Kraljice Elizabete, Ujedinjeno Kraljevstvo, od 5 - 9. siječnja 1994.

*** Studija je dobila nagradu Savjeta društvenih i ekonomskih znanosti Ujedinjenog Kraljevstva

Slika 1. Strategije suočavanja: odrasli Amerikanci i pomorci

Slika 2. Dijagram rute brodova humanitarne pomoći

Kao uvod, na slici 1. prikazane su empirijski sačinjene američke norme strategija suočavanja sa stresnim događajima u svakidašnjem životu temeljene na ponašanju odraslih Amerikanaca i rezultati strategija suočavanja posada brodova humanitarne pomoći s opasnim ratnim događajima.

Treba upozoriti na to da bez obzira na dimenzije koje se procjenjuju, karakteristike ličnosti subjekata, koje su antecedentne strategijama suočavanja, nisu bile poznate. Jasno je da razvoj odgovarajućeg pristupa u mjerenju mehanizama odnosa u pozadini ostaje neriješeno i važno pitanje.

Ovo je eksplorativna terenska studija, prva takve vrste u Hrvatskoj. Svrha joj je da procijeni načine na koje se skupina ljudi koji pomažu izbjeglicama (posade pod produženim stresom) suočavala s opasnim ratnim događajima i da se osvijetli opseg do kojega ti procesi, odvojeni od karakteristika ličnosti koje bi mogle na njih utjecati, izazivaju promjenu u razvoju ratnih događaja.

Adaptacijski status subjekata i ishodi misije također su se razmotrili.

METODA

Istraživanje se usredotočuje na ratne događaje koji se odnose na opsjednuti grad Dubrovnik na jadranskoj obali. U rujnu 1991. grad je opkolila i odsjekla od kopna JNA. Grad je s mora blokiran 1. listopada. Opskrba vodom i električnom energijom istog dana bila je prekinuta. Nitko nije mogao ni izaći iz grada, praktički odsječenog od izvanjskog svijeta.

Populacija od 34.421 građanina (statistički pokazatelj 1991.) s još oko 18 000 osoba prognanih iz okolnih mjesta i sela, živjela je natisnuta na oko 3,5 km² neokupiranog gradskog prostora. Znameniti grad sa svojom bogatom kulturnom baštinom postao je nesumnjivo najljepši geto na svijetu.

Ovo istraživanje stavlja u fokus posade četiriju brodova koji su prvi probili blokadu i prvi ušli u opkoljeni grad sredinom mjeseca listopada 1991., dopremajući očajnim Dubrovčanima hranu, lijekove i naftu za vitalne potrebe. Od tada do mjeseca lipnja 1992., kada se JA povukla, posade tih četiriju brodova nosile su humanitarnu pomoć gradu i evakuirale su izbjeglice i ranjenike. Brodovi su bili jedina opipljiva komunikacijska veza s vanjskim svijetom u tom razdoblju. Ruta brodova humanitarne pomoći prikazana je na slici 2. Karakteristike četiriju brodova priložene su u Dodatku A.

Podaci za ovu studiju prikupljeni su na terenu u pogoršanim uvjetima opsade i ratnog stanja u četveromjesečnom razdoblju počevši od veljače 1992. (otprilike pet mjeseci nakon početka rata). Kada je ova studija započeta, oko 17 - 19 000 izbjeglica već je bilo evakuirano - podatak se zasniva na procjenama članova posada i dobiven je osobnom komunikacijom - i val izbjeglica je splasnuo, ali se misija humanitarne pomoći nastavila.

Uzorak

Uzorak se sastojao od 70 pomoraca, članova posada spomenutih četiriju brodova. Bio je ograničen na one članove koji su bili stalno na dužnosti prethodnih pet ratnih mjeseci, ili više od toga.

Kvalificirani članovi posade identificirali su se preko matičnog poduzeća "Jadrolinije" iz Rijeke. Od ukupno 102 kvalificirana subjekta, 84 suglasilo se sudjelovati u studiji (na dobrovoljnoj osnovi). Od tih, osam je imalo konfiktne rasporede (bili su na dužnosti u stroju ili drugdje), a naknadnih šest subjekata nije dovršilo testove. Oni su bili isključeni iz uzorka. Konačni uzorak imao je 70 subjekata.

Bili su u dobi između 19 i 59 godina, prosjek godina je 32,8, prosjek godina izobrazbe je 12,1. Od ukupnog uzorka 42,9% bilo je oženjenih. U devet slučajeva obitelj je bila izbjegla. Subjekti su potjecali većinom iz raznih dijelova jadranskog primorja ili otoka, gdje su pomorska zanimanja tradicionalni način života. Svi su bili bijelci, 62 Hrvati, četvorica Srbi i trojica Muslimani i jedan Crnogorac. Glede religije 77,1% subjekata izjasnilo se kao vjernici, 18,6% kao nereligiozni, a 4,3% nisu se izjasnili.

Svi su subjekti prošli zdravstveni pregled prije ukrcaja uz dijagnozu "zdrav". Nitko od njih nije bio fizički povrijeđen.

Prije uključivanja u evakuaciju stanovništva i misiju humanitarne pomoći, svi su oni bili aktivni članovi profesionalnih pomorskih posada na tim inače putničkim brodovima u Jadranu i na Sredozemlju. Hitno su bili prebačeni u misiju humanitarne pomoći, u područje Dubrovnika (ali i neka druga jadranska mjesta po potrebi) kad je rat neočekivano počeo.

Procedura

Obično, brodovi su stizali u Grušku luku oko 16,15 sati (nekad kasnije, nekad idućeg dana, a katkada nika-ko) i obično su tu ostajali tijekom noći. Testiranja su se obavljala u brodskim restoranima obično oko 17 - 19 sati

navečer. Kvalificirani su subjekti pozivani u restoran, gdje im je obrazložen postupak istraživanja. Intervjui su se vršili kada je bilo moguće, ili nakon testiranja ili naknadno na brodovima. Bilo je intervjuirano 51 ili 72,9% subjekata.

MJERE

Intervjui

Intervjui su bili posvećeni prije svega rekonstrukciji najgorega ratnog susreta koji je subjekt iskusio za vrijeme prethodnih pet mjeseci. Koristile su se fleksibilne probe radi prikupljanja informacija o mnoštvu aspekata dotičnog događaja i načina na koje je subjekt pokušavao ovladati zahtjevima prijeteće situacije. Vodile su se ručne bilješke i one su poslužile kao pripomoć u izradi studije.

Procjena ratnih susreta

Procjena ratnih susreta mjerila se s četiri stavke iz *Upitnika o ponašanju u stresnim situacijama*. Subjekti su označili s pomoću četiri točke Likert-skale opseg do kojega je fokalni susret bio "uznemirujući po Vas", "nepoželjan po Vas", "važan za Vas", i "sadržavao mogućnost za promjenu".

Procjena tipa stresa mjerila se stavkom je li fokalni susret značio: (a) gubitak (razočaranje), (b) prijetnju ili (c) izazov.

Strategija ponašanja u stresnim ratnim situacijama

Strategije suočavanja sa stresnim ratnim događajima procijenile su se sa 66 stavaka revidiranog *Upitnika o ponašanju u stresnim situacijama* uz minimalnu adaptaciju. On sadrži širok opseg strategija suočavanja i ponašanja u stresnim događajima kojima se ljudi koriste u upravljanju unutrašnjim i vanjskim zahtjevima u stresnim susretima. Definiraju se kako slijedi: (1) **konfrontacija** opisuje potvrdno ponašanje dokazivanjem i naporom da se izmijeni situacija; (2) **distanciranje** prikazuje napore da se objektivno ponaša i smanjuje značenje situacije; (3) **samokontrola** opisuje napore da se reguliraju osobni osjećaji i akcije; (4) **prihvatanje odgovornosti za ratni događaj** priznaje svoju ulogu u ratnom događaju; (5) **bijeg - izbjegavanje** očituje napore da se izbjegne ili pobjegne od problema; (6) **planirano rješavanje problema** opisuje napore usredotočene na problem da se izmijeni situacija skupa s analitičkim pristupom rješavanju problema; (7) **traženje društvene podrške** prikazuje napore traženja podrške u informacijama, opipljive podrške i emocionalne podrške; (8) **pozitivna procjena** opisuje napore da se stvori pozitivni značaj.

Adaptacijski status

Varijable adaptacijskog statusa jesu status mentalnog zdravlja i psihosocijalni simptomi. Te varijable procijenjene su testom *Cornell Index (CI) forma N-2*, koji je pokazao osjetljivost na niske razine simptoma u normalnim populacijama. Kao indikator specifičnih stanja, CI označava ove reakcije: antisocijalne tendencije, anksioznost (tjeskobu), astenične reakcije, depresivne tendencije, smetnje u prilagodbi, patološke reakcije straha, hipersenzitivnost i psihosomatske simptome. Utvrđeno je da je psihosomatska skala prihvatljivo postojana i validna u usporedbi s medicinskim nalazima.

Koristeći se metodom C za test kao cjelinu i tehniku bodovanja specifičnih skala, subjekti su razvrstani u jedan od tri razine mentalnog zdravlja: "simptomatičan" (specifični se simptomi pokazuju), "pod stresom" (ali se nijedan od specifičnih simptoma ne pokazuje u dostatnom opsegu) i 'zdravi', prema njihovim odgovorima.

Još jedna mjera adaptacijskog statusa rabila se u istraživanju: *Eysenckov upitnik ličnosti (EPQ)*. On je pokazao slične rezultate i preklapao se s CI-skalom. Zbog očigledne suvišnosti EPQ nije ušao u analize.

REZULTATI

Rezultati su razvrstani u tri sekcije. U prvoj su prikazane procjene subjekata o stresnim ratnim događajima, u drugoj su strategije suočavanja s tim događajima i u trećoj je adaptacijski status mentalnog zdravlja i psihosocijalni simptomi.

Procjena stresnih ratnih događaja

Stresni ratni susreti procijenili su se kao "nešto što me u životu najviše uznemirilo" između 89.5% subjekata, kao "krajnje nepoželjni za mene" između 74.0% subjekata, kao "krajnje važni u mom životu" između 54.9% subjekata i kao "sadržavali su mogućnost promjene" između 66.7% subjekata.

Ti susreti bili su "prijetnja" za 68.9% subjekata, "gubitak (razočaranje)" za 26.7% subjekata i "izazov" za 4.4% subjekata.

Strategije ponašanja

Bodovi su se prikupili preko osam skala ponašanja i izračunavala su se psihometrijska svojstva. Nalazi su se interpretirali koristeći se tehnikom relativnih bodova što izražava proporciju napora za svaki tip ponašanja. Odgovarajući postoci služili su za jasniju prezentaciju.

Najočitiji nalaz ove studije pokazuje da je osam skala ponašanja formiralo dvije izrazito odvojene skupine. Prva je uključivala šest skala prije svega racionalno temeljenih i orijentiranih na problem. Subjekti su se us-

redotočili prema van (a ne na svoje emocije) da bi izmijenili tijek stresnih ratnih događaja. Ta skupina uključivala je ove skale: samokontrolu, planirano rješavanje problema, konfrontaciju, traženje društvene podrške, pozitivnu procjenu i distanciranje. Razlike u postocima pale su u okvir manji od sedam postotnih točaka.

Druga se skupina oblikovala od dvije skale koje su bile prije svega orijentirane na regulaciju vlastitih stresnih emocija, i to one što obuhvaćaju obrambeno, emocionalno suočavanje, i one palijativne, tj. one što prividno ublažavaju stresne događaje. Ta je skupina uključivala skale bijeg-izbjegavanje i prihvaćanje odgovornosti za ratne događaje. Razlika u postocima između tih dviju skala bila je 2.7 postotnih točaka.

S druge strane, razlike između dviju navedenih skupina iznosile su više od 15 postotnih točaka.

Subjekti su koristili racionalno temeljene, problemski orijentirane strategije ponašanja prve skupine u značajno većoj mjeri, a zapažen je oštar pad emocionalno orijentiranog, palijativnog ponašanja. Dvije skale druge skupine bile su najniže označene i našle su se na dnu hijerarhije. Međutim, formulacije koje definiraju strategije ponašanja subjekata samo u terminima jedne ili druge skupine nisu adekvatne, kako će se pokazati na idućim stranama.

Specifične strategije suočavanja

Prva evidencija koja se ovdje podastire nastala je na osnovi šest skala koje su formirale prvu skupinu.

Dvije najčešće korištene strategije suočavanja **samokontrola i planirano rješavanje problema** bile su upečatljivo slične u terminima $\bar{X}$ -rezultata i relativnih bodova. Subjekti su prije svega poduzimali napore u kontroli svojih vlastitih osjećaja i akcija (npr. "pokušao sam zadržati svoje osjećaje za sebe" - 87.8%, "prebirao sam u svojim mislima što ću reći ili učiniti" - 78.0%).

Dalje, subjekti su se orijentirali namjerno na rješavanje ili mijenjanje tijeka prijetećeg ratnog susreta (npr. "samo sam se usredotočio na ono što najprije moram učiniti - na slijedeći korak" - 88.2%, "znao sam što treba učiniti pa sam udvostučio svoje napore da mi nastojanja uspiju" - 74.0%, "izmijenio sam nešto tako da situacija krene nabolje" - 72.9%).

Konfrontacija je bila druga najčešće korištena strategija suočavanja. Nalazi na ovoj skali najjasnije pokazuju da su se subjekti ponašali potvrdno, dokazujući argumentima predstavnicima Armije srž problema (npr. "izrazio sam nezadovoljstvo prema osobi(ama) koje su prouzročile problem" - visokih 86.0%; "držao sam svoj položaj i borio se za ono što sam želio" - visokih 78.6%, "izrazio sam na neki način svoje osjećaje" - visokih 78.4%).

Ipak, subjekti su poduzimali rizik samo do određenog stupnja, održavajući vitalnu ravnotežu (npr. "učinio sam nešto što nisam mislio da će uspjeti, ali sam ipak pokušavao" - visokih 78.0%, nasuprot "izazvao sam sudbinu upuštajući se u nešto vrlo riskantno" - niskih 20.4%).

U traženju društvene podrške subjekti su ponajviše tražili pomoć u informacijama pri suočavanju s fokalnim događajem (npr. "razgovarao sam s nekim da doznam više o situaciji" - visokih 84.3%), umjesto da su tražili emocionalnu pomoć (npr. "potražio sam stručnu pomoć" - niskih 29.4%). U isto vrijeme, oni nisu potiskivali svoje osjećaje, već su ih djelomično sklonili u stranu (npr. "pokušao sam obuzdati svoje osjećaje da se ne miješaju u moje postupke" - 75.5%, "razgovarao sam s nekim o svojim osjećajima" - 79.6%).

Jednako tako, na skali pozitivne procjene pragmatika dispozicija prema rješavanju fokalnog ratnog susreta došla je najviše do izražaja (npr. "hrabrio sam sebe da učinim nešto" - 82.4%), dok je emocionalni značaj bio označen najniže (npr. "pronašao sam novu vjeru" - 26.5%).

Slično, skala distanciranja odražava napore da se smanje negativni aspekti fokalnog ratnog susreta (npr. "pokušao sam sagledati svijetlu stranu stvari" - visokih 76.3%); međutim, ozbiljnost situacije nije se podcjenjivala (npr. "događaj sam prikazao nevažnim, nisam situaciju uzimao odviše ozbiljno" - 43.8%).

Drugi tip evidencije temelji se na dvije prije svega emocionalne skale bijeg - izbjegavanje i prihvaćanje odgovornosti za ratne događaje.

U velikoj mjeri, bijeg - izbjegavanje spada u defenzivno, palijativno ponašanje. U takvom selektivnom procesu, one stavke koje opisuju palijativno i defenzivno emocionalno ponašanje bile su značajno niže označene. Tako, stavka što se odnosi na izolaciju i okretanje sebi označena je značajno niže (npr. "izbjegavao sam biti s ljudima uopće" - 18.0%).

Jednako tako, stavke koje se odnose na ponašanje odavanja jelu, piću, pušenju, spavanju itd. označene su značajno niže (npr. "pokušao sam se bolje osjećati odajući se jelu, piću, pušenju, upotrebi lijekova itd. - niskih 20.4%, "spavao sam više nego obično - 41.2%). Dalje, stavka koja uključuje agresivno, emocionalno suočavanje označena je značajno niže (npr. "iskalio sam srdžbu na drugim ljudima" - 20%).

Kako se vidi, subjekti u svom ponašanju većinom nisu izbjegavali probleme s kojima su se susretali. To ne bi trebalo brkati s ponašanjem koje se odnosi na distanciranje.

Jedina stavka visoko plasirana na skali bijega - izbjegavanja ticala se priželjkivanja da se situacija okonča (npr. "želio sam da situacija nestane ili se nekako završi" - 86.0%). Imajući u vidu da su se subjekti suočavali s opasnim ratnim prijetnjama visokog rizika, visoka učestalost odgovora u osnovi odražava stav prema takvoj situaciji.

Među raznim oblicima suočavanja, skala prihvaćanja odgovornosti za ratne događaje, koja se odnosi na osjećaje krivnje i samookrivljavanja, pala je na samo dno hijerarhije (npr. "shvatio sam da sam sam stvorio problem" - 9.8%, "ispričao sam se ili učinio nešto da to popravim" - 43.1%) Ovu skalu ne bismo smjeli brkati s prihvaćanjem odgovornosti za ishod misije, što je bila sasvim druga stvar.

Radi prikaza varijabilnosti utjecaja pojedinih strategija i njihova dometa u ukupnim nalazima, prije iska-

zane stavke svrstale su se u dvije skupine ovisno o tome jesu li subjekti označili takve stavke značajno visoko (više od 72% učestalosti) ili značajno nisko (manje od 44% učestalosti).

U zadržavanju racionalno temeljenog ili emocionalno temeljenog značaja, stavke ove dvije skupine pokazuju se kao najizravnija objektivna evidencija o načinima suočavanja s opasnom okolinom u onoj mjeri u kojoj su specifična ponašanja obuhvaćena ovim istraživanjem.

Pošto se procijenio odnos među prethodnim strategijama, može se sa sigurnošću zaključiti da je svojstveno ponašanje subjekata bio njihov zreli ego proces, a defenzivni (neurotski) i palijativni oblici adaptacije bili su većinom odbačeni.

Psihometrijske karakteristike skala prikazuju se u tablici 1. Najčešće korištene strategije suočavanja s ratnim prijetnjama opisuju se stavkama u tablici 2, s one najrjeđe u tablici 3. Psihometrijska obilježja svake stavke svih osam skala prikazuju se u Dodatku B.

Status adaptacije

Nalazi na planu statusa mentalnog zdravlja pokazuju da od ukupnog uzorka od 70 subjekata njih 54.3% svrstalo se u jednu od dvije razine mentalnog zdravlja: "simptomatičan" i "pod stresom". Od tih je 17.1% pokazalo specifične simptome ("simptomatičan"), a ostalih 37.1% nije pokazalo nijedan od specifičnih simptoma dostatno. Ipak, oni su prema nalazima bili pod stresom.

Među subjektima sa specifičnim simptomima zapažena je varijabilnost u učestalosti raznih simptoma i pokazale su se razlike s obzirom na dob.

Distribucija po godinama otkriva uznemirujući porast simptoma u najmlađoj skupini pomoraca između 19 i 29 godina. Također učestalost simptoma bila je najveća u najmlađoj dobnoj skupini. Tako, 31.3% subjekata, ili približno jedan od tri subjekta u toj skupini, pokazivalo je simptomatičnu razinu mentalnog zdravlja. Dalje, svaki od njih pokazivao je 2.3 simptoma u prosjeku, tako da se na tu najmlađu skupinu odnosi 63.6% sveukupnih simptoma uzroka. Na vrhu su bili psihosomatski simp-

Tablica 1.

PSIOMETRIJSKA SVOJSTVA SKALA SUOČAVANJA (N = 51)

Skala		Broj stavka	$\bar{X}$	Rel. bodovi	%
1.	Samokontrola	7	1.35	1.16	67.8
2.	Planirano rješavanje problema	4	1.35	1.16	67.7
3.	Konfrontacija	6	1.30	1.12	64.6
4.	Traženje društvene podrške	5	1.26	1.08	62.7
5.	Pozitivna procjena	7	1.20	1.03	62.3
6.	Distanciranje	5	1.17	1.01	61.0
7.	Bijeg - izbjegavanje	8	0.89	0.89	45.2
8.	Prihvaćanje odgovornosti za ratne događaje	4	0.73	0.73	42.5

Tablica 2.

**NAJČEŠĆE KORIŠTENE STRATEGIJE U
SUOČAVANJU S RATNIM PRIJETNJAMA (N=51)**

Stavka	$\bar{X}$	SD	%
Samokontrola			
14. Pokušao sam zadržati svoje osjećaje za sebe	1.88	0.65	87.8
62. Prebirao sam u svojim mislima što ću reći ili učiniti	1.54	0.31	78.0
54. Pokušao sam obuzdati svoje osjećaje da se ne miješaju u moje postupke	1.51	0.28	75.5
Planirano rješavanje problema			
1. Samo sam se usredotočio na ono što najprije moram učiniti - na slijedeći korak	1.71	1.37	88.2
49. Znao sam što treba učiniti pa sam udvostručio svoje napore da mi nastojanja uspiju	1.44	1.10	74.0
39. Izmijenio sam nešto tako da situacija krene najbolje	1.17	0.83	72.9
Konfrontacija			
17. Izrazio sam nezadovoljstvo prema osobi (ama) koje su prouzročile problem	2.18	0.88	86.0
46. Držao sam svoj položaj i borio se za ono što sam želio	1.55	0.25	78.6
28. Izrazio sam neki način svoje osjećaje	1.51	0.21	78.4
6. Učino sam nešto što nisam mislio da će uspjeti, ali sam ipak pokušavao	1.38	0.08	78.0
Traženje društvene podrške			
8. Razgovarao sam s nekim da doznam više o situaciji	2.04	0.45	84.3
45. Razgovarao sam s nekim o svojim osjećajima	1.55	0.04	79.6
Positivna procjena			
20. Hrabrio sam sebe da učinim nešto	1.75	0.57	82.4
38. Ponovno sam otkrio što je važno u životu	1.59	0.41	73.5
Distanciranje			
15. Pokušao sam sagledati svijetlu stranu stvari	1.59	0.65	76.3
Bijeg - izbjegavanje			
58. Želio sam da situacija nestane ili se nekako okonča	2.10	0.27	86.0

tomi, pa zatim simptomi tjeskobe, asthenije, na drugom mjestu.

Nakon dobi od 30 godina učestalost simptoma naglo je opala na zanemarljivu razinu. Odnos subjekata i simptoma prikazuje se u slici 3. Distribucija simptoma i subjekata po godinama je u tablici 4.

Psihosocijalni simptomi

Rezultati proučavanja po stavkama otkrivaju da su među subjektima najčešće psihosocijalni simptomi uključivali brigu "da ne pogriješim u svom radu" - 89.3%, spoznaju da je postao "preosjetljiv na određene stvari" - 80.1%, zatim brigu "zbog strašnih stvari što bi se mogle dogoditi" - 76.8%, prisutnost "razdoblja kad se osjećam iscrpljen i umoran bez razloga" - 59.4%, osjećaj "da mi je svega dosta" - 51.8%, iscrpljenost zbog "stalnih briga" - 30%, trajanje reakcije - 28.6%.

Tablica 3.

**NAJRJEĐE KORIŠTENE STRATEGIJE U
SUOČAVANJU S RATNIM PRIJETNJAMA (N = 51)**

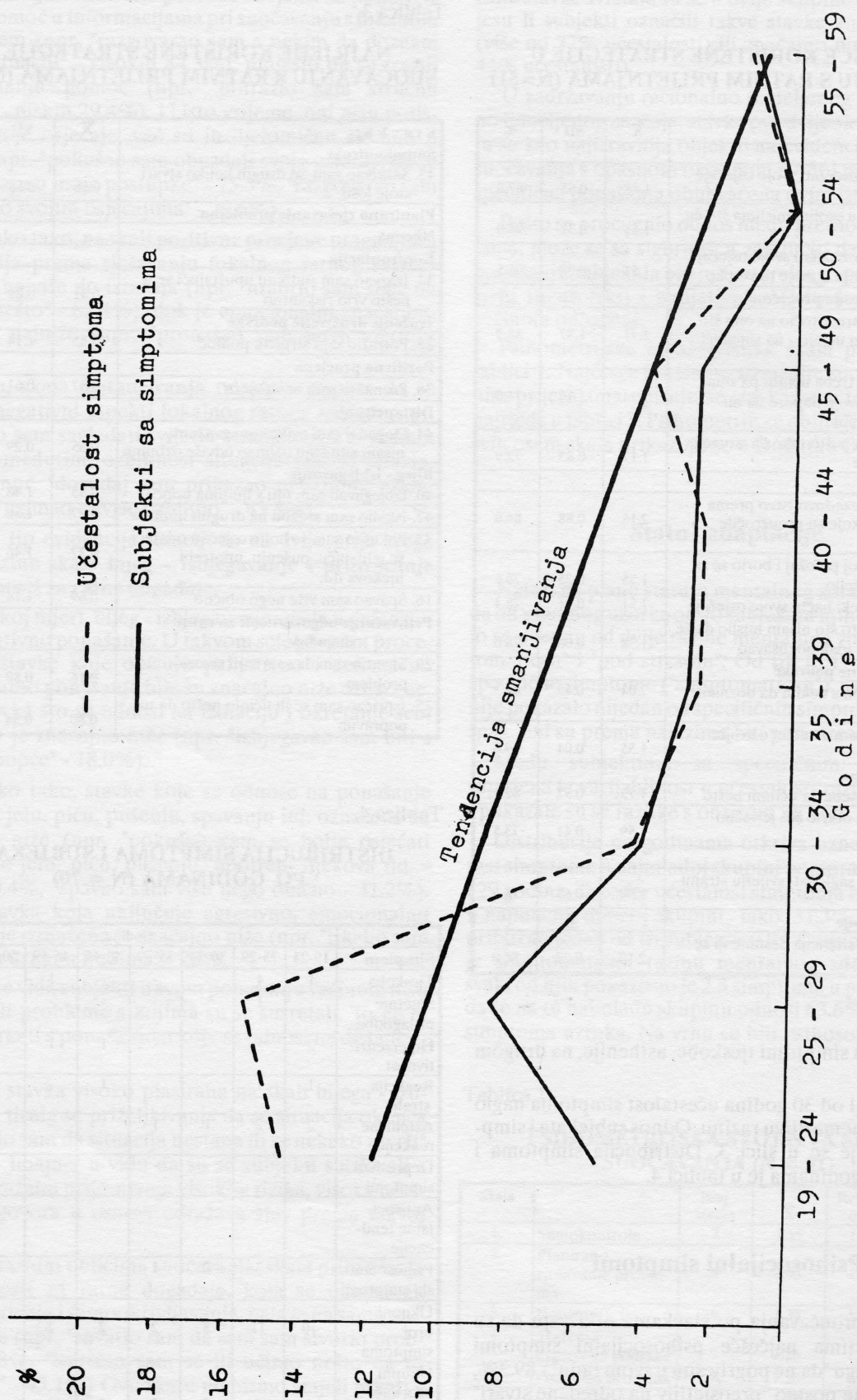
Stavka	$\bar{X}$	SD	%
Samokontrola			
43. Sakrivao sam od drugih koliko stvari stoje loše	0.65	0.58	39.6
Planirano rješavanje problema			
Nijedna			
Konfrontacija			
34. Izazvao sam sudbinu upuštajući se u nešto vrlo riskantno	0.41	0.89	20.4
Traženje društvene podrške			
22. Potražio sam stručnu pomoć	0.45	1.14	29.4
Positivna procjena			
36. Pronašao sam novu vjeru	0.57	0.61	26.5
Distanciranje			
44. Događaj sam prikazao nevažnim, nisam situaciju uzimao odviše ozbiljno	0.65	0.29	43.8
Bijeg - izbjegavanje			
40. Izbjegavao sam biti s ljudima uopće	0.35	1.48	18.0
47. Iskalio sam srdžbu na drugim ljudima	0.27	1.56	20.0
33. Pokušao sam se bolje osjećati odajući se jelu, piću, pušenju, upotrebi lijekova itd.	0.37	1.46	20.4
16. Spavao sam više nego obično	0.69	1.14	41.2
Prihvatanje odgovornosti za ratne događaje			
29. Shvatio sam da sam sam stvorio problem	0.16	0.89	9.8
25. Ispričao sam se ili učinio nešto da to popravim	0.80	0.34	43.1

Tablica 4.

**DISTRIBUCIJA SIMPTOMA I SUBJEKATA
PO GODINAMA (N = 70)**

Simptom	Godine							
	19-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
Tjeskoba	1	4	-	-	-	1	-	-
Smetnje prilagodbe	-	1	-	-	-	-	-	-
Hipersenzitivnost	2	-	-	-	1	1	-	-
Reakcija straha	1	1	-	-	1	-	-	-
Astenične reakcije	2	2	1	1	-	-	-	-
Depresivni simptomi	3	-	-	-	-	-	-	-
Antisocijalne tendencije	-	-	-	-	-	-	-	-
Psihosomatski simptomi	1	3	2	1	-	1	-	1
Ukupni broj simptoma	10	11	3	2	2	3	-	1
Ukupni broj subjekata sa simptomima	4	6	3	2	2	1	-	1

Budući da osoba može pokazivati više od jednog simptoma u isto vrijeme, broj simptoma može biti veći od broja subjekata.

Slika 3. Učestalost simptoma i subjekata sa simptomima po godinama (N = 70)

Pregled iznesenih psihosocijalnih simptoma nameće zaključak da su se subjekti naviknuli na popratne, uvijek prisutne brige i kumulirali su efekte tjeskobe manje-više neizbježno tijekom tog razdoblja.

DISKUSIJA I ZAKLJUČCI

Osvjetljavanje uloge posada brodova humanitarne pomoći u kritičnim ratnim događajima u središtu je ove studije.

Za posade četiriju brodova humanitarne pomoći radilo se o životima stanovnika opsjednutog grada. Njihov vješt pristup Armiji značio je ne samo razbijanje blokade već i izravno sučeljavanje s Armijom.

Posade su imale dodatni faktor protiv sebe. Pripadale su hrvatskom pomorskom poduzeću i prema tome su smatrane neprijateljem Armije. Na primjer, zapovjedniku jednog od brodova, porijeklom Crnogorcu, bila je demolirana kuća na Cetinju dok je on bio uključen u misiju humanitarne pomoći na hrvatskome brodu.

Dalje, ostaje pitanje do koje granice su posade brodova mogle izvršavati naputke vlasti.

Kad je proces komunikacije s Armijom bio uspostavljen, posade su primjenjivale određene načine ponašanja. Najistaknutiji nalaz studije je da su članovi posada pritom najviše koristili racionalno temeljene i problemski orjentirane strategije suočavanja i usmjerili se na poduzimanje napora kako bi se savladalo ili promijenilo tijek opasnog susreta.

Emocionalne strategije suočavanja, koje su bile obrambenog karaktera, usmjerene na regulaciju vlastitih stresnih emocija koristile su se zanemarljivo rijetko. Doista, u takvim prilikama članovi posada jedva su sebi mogli dopustiti luksuz sloma za vrijeme trajanja misije.

Možda poučan uvid u pitanje zašto su pomorci odabrali ponajviše racionalno temeljene strategije i isključivo usmjerene na upravljanje ili na mijenjanje tijeka prijetjećeg ratnog susreta dobiva se iz podatka da je njih 66.7% procijenilo da susreti s Armijom sadrže u sebi "mogućnost za promjenu", prema tome je vrijedno pokušati.

Jedan od bjelodanih izvora evidencije o njihovim opcijama pri suočavanju proizlazi iz činjenice da oni nisu birali najlakše načine suočavanja, već samokontrolu i konfrontaciju kao dvije najčešće korištene, ali i najteže strategije.

Oni su otvoreno izražavali nezadovoljstvo prema Armiji do određene granice. Izmjenjivali su informacije iz prve ruke, te odvrćali pripadnike Armije od mnogih poteza, posebice nakon prvih susreta. Kako su se njihovi kontakti nastavljali, tako su se opasni ratni događaji ublažavali i prorijeđivali.

Promjene su mogle proizići i iz drugih okolnosti neovisnih o posadama pomoraca. Mnoge važne ličnosti zapadnih zemalja, zajedno s mnogim drugim ljudima dobrih namjera, stvarno su se trudile tijekom tog vrlo teškog razdoblja da se od uništenja poštedi znameniti spomenički grad i njegovi stanovnici. Međunarodna zajednica je stajala iza tih napora. Međutim, izravni

susreti s teško naoružanom, pobiješnjelom Armijom ostali su neminovnost nenaoružanih hrvatskih pomoraca.

Jesu li njihovi načini ponašanja pomogli? Prikazani su neki od karakterističnih primjera načina ponašanja koji bacaju svjetlo na ulogu tih pomoraca za vrijeme ratnih događaja.

Brodovi humanitarne pomoći nisu lako odustajali od ulaska u grad. Jednom prilikom brod je bio zaustavljen ispred kontrolne točke i vraćen natrag. Ostao je u blizini sedam dana čekajući da mu dopuste ulazak. Nakon tri dana dio humanitarne pomoći se pokvario (svježa hrana). Posada je bacila taj dio tereta i čekala dok nije dobila dozvolu za ulazak u grad.

Pošto su pozvani da donesu odluku, odlučivali su brzo. Kada je 4 300 izbjeglica evakuirano odjedanput, u jednom brodu (tj. šest puta više od brodske norme putnika), odluka se pokazala ispravnom jer nije bilo druge prilike za evakuaciju u iduća tri tjedna. Naime, za to vrijeme brodovi su bili zaustavljeni u Rijeci, dok je grad bio napadnut artiljerijom.

U drugom primjeru, kad su doznali da su energetske zalihe grada ispražnjene, posada je odmah iskrcala tone vlastitog brodskog goriva i tako nastavila opskrbljivati vitalne energetske objekte grada.

Situacijom su vladali koliko god je to bilo moguće. Važne upute o ponašanju davali su izbjeglicama prije kontrolnih točaka, prije ulaska u opasne zone mogućeg artiljerijskog napada i u svim drugim kritičnim događajima. Dobija se slika posada koje su davale neograničeno od svojih snaga i izdržljivosti. Njihov moral bio je daleko iznad onoga što se od njih zahtijevalo pravilima.

Većina članova posada bila je čvrsto uvjerena da su naponi EZ- promatrača u tijeku događaja bili važni.

Pokazuje se da su se ovi pomorci dobro nosili sa zahtjevima ratne situacije. Bili su prvi koji su probili blokadu Dubrovnika, prošli kroz opasnu artiljerijsku vatru i kontrolne točke Armije, dovezli hranu, lijekove i gorivo očajnom stanovništvu ranjenoga grada i evakuirali 17 - 19 000 izbjeglica i ranjenika.

Relativno mali broj vještih pomoraca djelujući u takvim uvjetima uspješno su se uhvatili u koštac s najcrnjim razdobljem u povijesti dravnoga grada. Jeza je i naslutiti što se moglo dogoditi ljudima u opsjednutom Dubrovniku da brodovi humanitarne pomoći nisu uspjeli ući u grad.

U tom smislu, načini na koji su se ovi pomorci suočavali sa zahtjevima opasne ratne situacije u tom periodu postali su dijelom odlučujući faktor načina razvoja ratnih događaja.

U domeni adaptacijskog statusa najviše uznemirujuća slika pojavila se u najmlađoj dobnoj skupini studije. Najmlađi članovi posada suočili su se s porastom simptoma, znatno nadmašujući iskusnije članove posada. Njihovi simptomi trajali su i dugo vremena nakon što se prijeteća Armija povukla iz okolice grada. Tako je jedan mladi član posade spavao na najdonjoj razini broda, umjesto u svojoj kabini, u stalnom stanju spremnosti za artiljerijski napad na brod.

Stariji članovi posade, čini se, kao da su bili oboružani osobnim zaštitnim oklopom, suočeni s visokim stupnjem prijetnje. To su bili iskusni pomorci profesionalci. U ovom opasnom ratnom razdoblju podnijeli su strogi test mentalne izdržljivosti u krizi. Međutim, specifični simptomima mogli bi se i u njih pojaviti dugoročno, možda nakon nekoliko godina.

Konačno, jesu li posljedice kao adaptacijski status najprimjerenije za razmatranje?

Svaki član uzorka izjasnio se da mu je namjera nastaviti misiju dokraja. Jedan član posade jezgrovito se izrazio: "Svijet nije briga za oluje koje smo prošli - nego, jesmo li doveli brod?"

Stečenim uvidom u prirodu strategija suočavanja koje su subjekti koristili, mogu se primijeniti dvije kvalifikacije.

Prvo, može se osporavati da su odgovori subjekata na stavke prave, točne prosudbe i prema tome se dobivene strategije suočavanja ne mogu smatrati valjanima. To je problem svih istraživanja što mjere ponašanje verbalnim odgovorima. Može se samo reći, bez obzira na moguće nedostatke mjera, sve četiri grupe posada procjenjivale su se na jednak način, u skladu s tehnikama suvremene američke psihologije.

Drugo, pretpostavka da strategije suočavanja vode postignuću ciljeva misije bila bi neodrživa kao zaključak imajući na umu evidenciju na kojoj takva pretpostavka počiva. Iako jedan broj istraživačkih studija u literaturi pokazuje povezanost određenih načina suočavanja i ishoda događaja, priroda ovih odnosa još nije sasvim jasna. Ta tema nadilazi podatke ove studije.

Strategije su se suočavanja pojavile prije svega kao organiziran proces u uzajamnom odnosu u okviru mnoštva drugih faktora koji su izazvali snažne pozitivne promjene u razvoju kritične ratne situacije.

Doprinos ove studije može se procijeniti kao pregled nastojanja posada četiriju brodova humanitarne pomoći pri osvjetljavanju njihove uloge u kritičnim ratnim događajima. Ona su se mjerila psihološkim inventarima strategija ponašanja i testovima adaptacijskog statusa, te intervjuima i razmatranjem ishoda njihove misije.

Kao takva, studija je odraz uspjeha i promašaja tih pregleda. Ona nosi mogući prognostički značaj, pružajući oboje, i upozorenja i opomene, s dalekosežnim implikacijama, od sigurnosti i pripreme posada humanitarne pomoći do njihova moralnog doprinosa te uloge u mijenjanju budućnosti civilnih populacija i područja zahvaćenih ratom.

Humanitarni konvoji pomoći skorašnji su fenomen. Njih nije bilo u drugom svjetskom ratu. Njihov nezavidni položaj podcijenjen je u fenomenu rata. Moralno značenje i doprinos koji daju često se prihvaća kao gotov, uobičajeni čin. Problemi s kojima su suočavaju, kao što je sprečavanje nasilja nad njima, njihova zaštita od nasilja (njihova sigurnost) ili granice njihove izdržljivosti i prilagodbe, ostaju uglavnom neriješeni.

Trebalo bi istražiti zašto njihove misije vode popuštanju napetosti u ratnim događajima i uspješnom ishodu na nekim ratnim područjima, a promašajima na drugim. Takva spoznaja mogla bi se primijeniti u korist mnogih ljudi obuhvaćenih ratom.

Povezivanje karika između humanitarnih misija pomoći i ishoda ratnih događaja s dovoljnim intelektualnim resursima pruža velike nade jer može otkriti neke prave odgovore u odnosu na uvjete mira. Njihova moralna i praktična uloga u budućim opasnim događajima, kada budu morali donositi odluke u kritičnim ratnim situacijama, ne bi se smjela podcijeniti.

LITERATURA

1. Car, A. (1992.) Koliko su stradali pomorci na "liniji života" Rijeka - Dubrovnik, *Naše more*, 39 (2/4.), 92
2. Folkman, S., Lazarus, R.S. (1986). Appraisal, Coping, Health Status and Psychological Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 571-579
3. Folkman, S., Lazarus, R.S., Shetter, D.C., DeLongis, A., Gruen, R.J. (1986). Dynamics of a Stressful Encounter: Cognitive Appraisal Coping and Encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 992 - 1 003
4. Folkman, S., Lazarus, R.S. (1986). Ways of Coping. Unpublished paper, University of California, Berkeley
5. Folkman, S., Lazarus, R.S. (1988). Manual for the Ways of Coping Questionnaire, Research Edition. Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press
6. Lang, S., Marusic, M. (1993) Peace, Human Rights and War: The Painful Balkan Lesson. Paper presented at the Conference "Peace and Human Rights", Inter-University Centre, Dubrovnik
7. Marić, L.R., Car, T., Radic, L.B., Radonic, M. (1992). Impact of War Crisis on the Mental Health of Displaced Persons in Dubrovnik. In "Migration and Health", Quarterly Newsletter, Geneva: IOM, 2 (3), 1/2
8. Marić, L. R., Car, T., Radic, L.B., Radonic, M. (1992). Migratory Tendencies of the Displaced Persons from Dubrovnik Region. The Relative Impact of War Crisis on the Mental Health of Displaced Persons. A field study in a besieged city. Paper presented at the second International Conference on "Migration and Health", IOM, Brussels.
9. Marić, L.R., Car, T., Radic, L.B., Radonic, M. (1992). Trauma. In P.D. O'Neill (ed.) Second International Conference on "Migration and Health", Conference Report, London: Third World, 16 - 17.

COPING WITH WAR THREATS OF CREWS INVOLVED IN EVACUATION OF REFUGEES AND THE HUMANITARIAN AID CONVOY

Summary

The present study evaluates the ways in which crews of the humanitarian-aid mission of four ships coped with demands of dangerous war situation over time. It illuminates the crews' role in the course of critical war events surrounding a besieged city. It is based on an exploratory field war research - the first of its kind to be carried out in Croatia.

DODATAK A

KARAKTERISTIKE ČETIRIJU BRODOVA HUMANITARNE MISIJE POMOĆI

Karakteristike	Imena brodova			
	"Ilirija"	"Istra"	"Liburnija"	"Slavija"
B. T	2 195,90	2 614	3 038	3 034,93
Dužina	80,80	92,66	89,20	88,10
Širina	14,40	16,80	16,20	16,22
Brzina	14	17	15,50	16,50
Gaz	F 3,50 A 4,11	F 3,80 A 4,10	F 3,80 A 4,20	F 3,80 A 4,20
Kapacitet garaže	70	130	100	90
Kapacitet putnika	700	852	714	730
Posada	48	52	70	70
Gradnja	1963.	1965.	1965.	1963.

DODATAK B

PSIHOMETRIJSKA SVOJSTVA STRATEGIJA SUOČAVANJA:
STATISTIKA PO STAVKAMA (N = 51)

Stavka	$\bar{X}$	SD
Konfrontacija		
17. Izrazio sam nezadovoljstvo prema osobi(ama) koje su prouzročile problem	2.18	0.88
46. Držao sam svoj položaj i borio se za ono što sam želio	1.55	0.25
28. Izrazio sam na neki način svoje osjećaje	1.51	0.21
6. Učinio sam nešto što nisam mislio da će uspjeti, ali sam ipak pokušavao	1.38	0.08
7. Pokušao sam ljude nagovoriti da promijene svoje mišljenje	0.77	0.53
34. Izazvao sam sudbinu upuštajući se u nešto vrlo riskantno	0.41	0.89
Distanciranje		
15. Pokušao sam sagledati svijetlu stranu stvari	1.59	0.65
41. Nisam dopustio da problem ovlada mnome, odbio sam pretjerano misliti o tome	1.48	0.54
21. Pokušao sam sve zaboraviti	1.08	0.14
12. Pomirio sam se sa sudbinom: ponekad jednostavno nemam sreće	1.08	0.14
44. Događaj sam prikazao nevažnim, nisam stvar uzimao odviše ozbiljno	0.65	0.29
Samokontrola		
14. Pokušao sam zadržati svoje osjećaje za sebe	1.88	0.65
62. Prebirao sam u svojim mislima što ću reći ili učiniti	1.54	0.31
54. Pokušao sam obuzdati svoje osjećaje da se ne miješaju u moje postupke	1.51	0.28
35. Trudio sam se da ne naglim ili postupam prema prvom impulsu	1.45	0.22
10. Nastojao sam da ne porušim sve mostove za sobom ostavljajući stvari donekle otvorenima	1.36	0.13
63. Zamišljao sam kako bi u takvoj situaciji postupila osoba kojoj se divim i po tome sam se ravno	1.04	0.19
43. Sakrивao sam od drugih koliko stvari stoje loše	0.65	0.58
Traženje društvene podrške		
8. Razgovarao sam s nekim da doznam više o situaciji	2.04	0.45
31. Razgovarao sam s nekim tko je mogao stvarno pridonijeti rješenju problema	1.04	0.55
42. Zatražio sam savjet prijatelja kojega cijenim	1.25	0.29
45. Razgovarao sam s nekim o svojim osjećajima	1.55	0.04
22. Potražio sam stručnu pomoć	0.45	1.14
Prihvatanje odgovornosti za ratne događaje		
9. Predbacivao sam ili prigovarao samom sebi	0.69	0.45
29. Shvatio sam da sam sam stvorio problem	0.16	0.89
51. Obećao sam sebi da će idući put biti drukčije	1.30	0.16
25. Ispričao sam se ili učinio nešto da to popravim	0.80	0.34
Bijeg - izbjegavanje		
58. Želio sam da situacija nestane ili se nekako okonča	2.10	0.27
11. Nadao sam se čudu	1.10	0.73
59. Maštao sam ili priželjkivao što bi se moglo dogoditi	1.32	0.51
33. Pokušao sam se bolje osjećati odajući se jetu, piću, pušenju, upotrebi lijekova itd.	0.37	1.46
40. Izbjegavao sam biti s ljudima uopće	0.35	1.48

50. Odbio sam povjerovati da se to dogodilo	0.90	0.93
47. Iskalio sam srdžbu na drugim ljudima	0.27	1.56
16. Spavao sam više nego obično	0.69	1.14
Planirano rješavanje problema		
1. Samo sam se usredotočio na ono što najprije moram učiniti - na slijedeći korak	1.71	1.37
49. Znao sam što treba učiniti pa sam udvostručio svoje napore da mi nastojanja uspiju	1.44	1.10
39. Izmijenio sam nešto tako da situacija krene nabolje	1.17	0.83
26. Izradio sam plan djelovanja i slijedio ga	1.10	0.76
Pozitivna procjena		
20. Hrabrio sam sebe da učinim nešto	1.75	0.57
38. Ponovno sam otkrio što je važno u životu	1.59	0.41
23. Promijenio sam se kao ličnost nabolje	1.26	0.08
60. Molio sam se	1.18	0.00
56. Nešto se u meni promijenilo	1.16	0.02
30. Nakon tog iskustva postao sam bolji nego što sam bio prije	0.90	0.28
36. Pronašao sam novu vjeru	0.57	0.61

Vrijednost $\bar{X}$ -statistike proizlazi iz 4 - točke Likertove skale na kojoj se označavalo da ponašanje koje stavka opisuje: "se nije nimalo koristilo" (0 - točaka vrijednosti), "se koristilo malo" (1 točka vrijednosti), "se koristilo prilično" (2 točke vrijednosti), "se koristilo u velikoj mjeri" (3 točke vrijednosti). Za određenu stavku, onda, niska $\bar{X}$ -statistika znači da su subjekti označili da ponašanje opisano stavkom "se nije koristilo" ili, pri visokoj $\bar{X}$ -statistici, da "se koristilo u velikoj mjeri".

DODATAK C

ILUSTRATIVNI PRIMJER

Slijedi primjer putovanja broda humanitarne pomoći koji se temelji na intervjuima članova posade.

Za vrijeme jednog od putovanja u studenom 1991., pošto smo se približili kontrolnoj točki u Mljetskom kanalu (gdje je Armija uzimala dva člana posade kao taoce), dobili smo naredbu da otplovimo u Zeleniku. Na Radio-Beogradu čuli smo vijest da je "50 naoružanih plaćenika na brodu".

Na brodu je bio promatrački tim EZ-a od tri časnika. Kad smo stigli u Zeleniku, vođa EZ-tima, danski časnik, odlučno je odbio ponudu Armije da njegov tim nastavi specijalnim manjim brodom put Dubrovnika, a da naš brod s posadom ostane u Zelenici. Vođa tima je rekao da oni ostanu s brodom. Tad su predstavnici Armije kazali da brod ne može dalje. Vođa EZ-tima inzistirao je da brod mora nastaviti svoju misiju pod svaku cijenu.

Tijekom iduća četiri sata nitko osim EZ-tima nije smio napustiti brod. U međuvremenu, oko 20 naoružanih vojnih policajaca upalo je na brod i naredilo cijeloj posadi da uđe u restoran, pa čak i strojarima koji su bili na dužnosti, tako da je stroj nastavio raditi bez ljudske kontrole. Dva naoružana vojna policajca s puškama na gotovs postavila su se na vrata restorana dok su drugi obavljali kontrolu.

Preokrenuli su čak i ladice u našim kabinama, otvarali su tankove za gorivo i pregledavali goleme kamione humanitarne pomoći. Nakon oko 20 sati kontrole oko 8,30 sati idućeg jutra, stigla je "druga kontrola". Ta je bila "specijalizirana za traženje oružja" i ostala je do oko 13,30 sati. Nisu našli ništa. Kad je ta "druga kontrola" počela iskrcavati vreće i pakete iz kamiona humanitarne pomoći, mi smo im prigovorili da nam mogu sami podmetnuti oružje. To su prihvatili. Nakon toga članovi su posade morali premještati tone vreća krumpira i sanduka bezalkoholnih pića s jedne strane garaže na drugu i natrag na prijašnje mjesto.

Predstavnici Armije su nam obećali ukrcati na brod nekoliko tona vode, ali nisu održali obećanje. Znali smo da u dubrovačkoj luci tisuće ljudi čeka vodu koju nisu imali danima. "Vode? Vama ne treba vode," odbrusio je jedan predstavnik Armije. Držali su svoje automatske puške na gotovs i nitko se nije smio kretati bez dozvole. Jednog su člana posade nazvali "ustašom" i mi smo znali kakva vrsta akcije može uslijediti nakon takvih riječi. Prijetili su da će nas sve streljati.

Da nije bilo promatračkog tima EZ-a, ne znam kako bi se sve završilo. Vođa tima nazivao je Haag i konačno smo imali dozvolu Armije da nastavimo putovanje.

U dubrovačkoj luci trebalo je donijeti tešku odluku da li evakuirati samo 730 izbjeglica (brodski kapacitet putnika) ili sve izbjeglice natisane u pristaništu koje su čekale evakuaciju. Zapovjednik se broda odlučio na maksimalni broj od 4 300 izbjeglica. Samo ranjenici, bolesnici, stare osobe, trudnice i žene s malom djecom imali su dozvolu o napuštanju Dubrovnika.

Kada smo zaplovlili na obveznu kontrolu prema Zelenici, počela je oluja jačine 5 bofora. Veliki valovi zaljulali su brod. Većina putnika-izbjeglica dobila je morskbu bolest. Članovi posade su im morali pomagati. Bilo je puno djece natisanih u svakoj kabini. Kad smo stigli u Zeleniku, oluja se smirila. Oko 400 ljudi tu se iskrcalo.

Armija je blokirala sve brodske prolaze i počela dvostruku kontrolu: prvo vojna policija pa onda carina. Našli su jednog "slijepog putnika" u strojarnici. On se na neki način spustio niz brodski dimnjak. Pitali su komesara da im objasni kako je taj čovjek dospio tamo. Komesar nije znao. Sreća po nas, nisu našli nikakvog oružja kod te osobe. Odveli su ga, ali na intervenciju EZ-časnika taj je putnik ipak vraćen na brod.

Ovaj put Armija nam je dopustila ukrcaj vode. To je bio blagoslov za izbjeglice. Poslije, za vrijeme putovanja, vidio sam ih u dugim redovima kako čekaju ispred svakog WC i kupaonice.

Dvoje djece s majkom bilo je smješteno u moju kabinu. Trogodišnjak je bio dijabetičar i trebao je svakodnevno primati injekcije inzulina. Dao sam im svoju večeru, a majka mi je tad rekla da nisu jeli mesa tri mjeseca.

Kako se putovanje nastavilo, patrolirajući ratni brodovi identificirali su naš brod dva puta.

Dvije bebe su se rodile za vrijeme tog putovanja. Taj događaj zapisan je u brodski dnevnik. Da se putovanje nastavilo dan ili dva, vjerujem da bi bilo još novorođenčadi.

Za vrijeme povratka, uz svoje redovne dužnosti članovi su posade postajali i kuhari, konobari, bolničarke, dadije, čistačice. Iako nitko od posade nije imao pristupa svojoj kabini, nitko se nije tužio.

Mi smo bili stalno uz te ljude i to nam je davalo snagu da nastavimo. Tješili smo i hrabрили očajne ljude. Uvjeravali smo ih da će se sve završiti dobro. Skupa s njima čvrsto smo vjerovali da će rat završiti i da će se oni vratiti natrag u svoj grad svojim domovima.